

GÁBOR KÁLMÁN ÍRÁSAI AZ *EDUCATIO*[®]-BAN

SZEMERSZKI MARIANNA – JANCSÁK CSABA^a

^aSzegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar,
Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék

Beérkezett: 2021. szeptember 7., elfogadva: 2021. október 2.

Gábor Kálmán (1948–2009) nem sokkal az *Educatio* folyóirat alapítása után kezdett el dolgozni a lapot kiadó Oktatás-kutató Intézetben. Bár nem tartozott a lapban sokat publikáló szerzők közé (tíznél kevesebb írása jelent meg az intézetben töltött időszakban, 1995 és 2009 között), de kutatási területének az oktatáskutatás főbb irányaihoz való lazább kapcsolódása okán mind a folyóiratban, mind az intézet egyéb kiadványaiban megjelent írásai jelentősen tágították az intézet kutatási profilját, tanulmányai pedig tematikusan is illeszkedtek az önmagát a kezdetektől fogva interdiszciplináris folyóiratként definiáló *Educatio*ba. Vendégszerkesztője, illetve társszerkesztője volt az 1995/2-es (*Ifjúság*) és az 1999/4-es (*Agresszió*) számnak. Emlékét a 2010/2-es lapszám is őrzi (*Fiatalok*): az ott megjelent írások tematikájukat tekintve szorosan kapcsolódnak Gábor Kálmán kutatási területéhez. E rövid visszatekintés célja, hogy felelevenítsük munkásságának azt az igen hangsúlyos szeletét, ami leginkább az Oktatáskutató Intézethez (illetve annak jogutódjaihoz) kapcsolta őt, azon publikációk alapján, amelyek az *Educatio* folyóiratban, az *Educatio Füzetekben*, illetve a *Kutatás közben* kiadványban jelentek meg.

Gábor Kálmán kutatói elkötelezettsége és tudományos érdeklődési iránya egyér-

telműen kirajzolódik az *Educatio*ban megjelent írásaiból is, hiszen azok mindvégig az ifjúságkutatás tágabban értelmezett témakörében mozogtak. Az *Educatio* folyóiratban közölt első írása (*Az ifjúságkutatás irányai a kilencvenes években*, 1995/2) lefekteti ifjúságkutatási elméletének alapjait, részletesen bemutatva azokat a nemzetközi kutatási eredményeket, amelyek minden bizonnyal szerepet játszottak abban, hogy kutatói körökben mára hazánkban is meghonosodtak olyan kifejezések, mint például az *ifjúsági korszakváltás* vagy az *ifjúságcentrizmus*. Ebben az időszakban a folyóiratban megjelent írásai általában véve foglalkoztak a fiatalokkal, a korosztály jellemzőivel, kitérve az ifjúsági életszakasz meghosszabbodásának jellegzetességeire és annak következményeire, a fogyasztási szokások megváltozására, az ifjúsági életszakaszok és csoportstílusok jellemzőire, mindvégig szem előtt tartva ugyanakkor a társadalmi háttér ezeket befolyásoló szerepét is.

Már ezekben az években megjelentek kifejezetten egyetemistákra fókuszáló kutatási eredményei is, így például az *Educatio* „Kutatás közben” rovatában megjelent elemzése (*Az egyetemisták életstílusa és politikai cselekvésmintái*, 1995/4), amely a hallgatók értékrendjének, fogyasztási preferenciáinak, fogyasztói kul-

túrához való kapcsolódásának sajátosságait állította a kutatás fókuszába, kitérve a politikai cselekvési mintázataik vizsgálatára is.

Az *Ifjúsági csoportstílusok* című rövidebb írásában 1996-ban egy kérdőíves kutatás adataira alapozva vázolt fel néhány, a magyar fiatalok belső rétegzettségét bemutató jellegzetességet, megállapítva, hogy bár a társadalmi, kulturális hátrányok egyes csoportokban erőteljesen jelen vannak, a modern fogyasztási javakkal való ellátottságban a különbségek sokkal kisebbek a fiatalok különböző csoportjai között.

Az ifjúsági kultúra, a fogyasztói kultúra térhódításának vizsgálata áll a közép-pontjában annak az *Educatio*-ban publikált angol nyelvű írásnak is, amelynek társszerzője Balog Iván volt (*The impact of consumer culture on Eastern and Central European youth*, 1995/2). A magyar és román egyetemistákra kiterjedő összehasonlító vizsgálat fókuszában a rendszerváltás utáni folyamatok áttekintése áll, részben a nyugat-európai mintáktól való eltérések bemutatása, részben a két ország fiataljainak, individualizációs törekvéseiknek, államhoz való viszonyuknak, fogyasztói magatartásuknak összehasonlítása révén. Ebben az írásában már megjelenik a törekvés arra, ami munkásságát mindvégig jellemezte, hogy a magyar fiatalok jellemzőit régiós összehasonlításban is értelmezze, kiemelt figyelmet fordítva a határon túli magyar fiatalok vizsgálatára. Ugyanakkor nem csupán vizsgálta a külföldi magyar fiatalokat, hanem oktatóként és kutatóként egyaránt támogatta a határon túli fiatal tehetségeket, ami sokszor közös kutatásokban és közös publikációkban is manifesztálódott.

Az Oktatókutatási Intézetben töltött másfél évtized során nevéhez fűződtek az ún. Sziget-kutatások. A mind nemzetközibbé váló Sziget Fesztivál (korábbi nevén: Diáksziget) kiváló terepet nyújtott a

kelet- és nyugat-európai fiatalok közötti különbségek feltérképezésére. Ennek a kutatássorozatnak a szintézisét számos kiadvány őrzi. Az akkor már Felsőoktatási Kutatóintézetnek hívott munkahelyének *Kutatás közben* sorozatában 2005-ben megjelent *Sziget Fesztivál 2005. Az új fiatal középosztály és az élettervezés* c. kötet egyike ezeknek az összefoglaló jellegű munkáknak, segítségével a fesztiválózó magyar fiatalok életmódjába nyerhetünk betekintést.

Az ifjúsági kultúra és stílusok általános trendjeinek vizsgálata mellett – az intézet profiljához illeszkedően – életpályájának fontos vonulata volt a felsőoktatási hallgatók vizsgálata is. A '90-es években, a felsőoktatás tömegesedése időszakában, a hallgatói összetétel jelentősen átalakult, kiváló terepet szolgáltatva ezzel az ifjúsági kultúra és csoportstílusok társadalmi meghatározottságának vizsgálatára. A 2000-es évek elejétől kezdve Gábor Kálmánnak egyre több tanulmánya jelent meg ebben a témában, részben az *Educatio* folyóiratban, részben attól függetlenül, például a már említett *Kutatás közben* sorozatban (nem összekeverendő az *Educatio* azonos nevű rovatával). A Dudik Évával közösen írt tanulmánya (*Középosztályosodás és a felsőoktatás tömegesedése, Educatio*, 2000/1) a közgazdász- és jogászhallgatók elitcsoportjait vizsgálta, kitérve az iskolai szelekció jellegzetességeire, az életpályák kezdeti alakulását befolyásoló társadalmi meghatározottságra ugyanúgy, mint a hallgatókra leselkedő veszélyekre. A *Kutatás közben* sorozatban 2006-ban *Kollégisták a felsőoktatásban* címmel megjelent kötete a felsőoktatásban tanuló kollégisták helyzetét, társadalmi státuszát, életmódját mutatta be, beleértve az önállóodási folyamatokat és a fogyasztási jellemzőket egyaránt.

A kockázatok és a sebezhetőség is vissza-visszatérő fogalmak ezekben az

írásokban. Nem csupán az egyetemisták életmódjában fellelhető kockázati elemek izgatták, hanem általában is igyekezett felhívni a figyelmet a fogyasztói kultúra térhódításával és az önállósodással együtt járó veszélyekre és sebezhetőségekre. Az *Educatio* 1999/4. lapszámának egyik összeállítójaként, szerkesztőtársával (Liskó Ilonával) az agresszió kérdéskörét járták körül. Ebben a számban jelent meg az *Ifjúsági korszakváltás és erőszak* című tanulmánya, amely a 90-es években előretörő szélsőséges ifjúsági kultúráknak és

azok mögöttes hátterének bemutatásával hívta fel magára a figyelmet.

Az előzőekben a teljesség igénye nélkül mutattuk be a szerző néhány fontos írását, amelyek az *Educatio*hoz, illetve társkiadványaihoz kapcsolódnak. Gábor Kálmán korai halála nem tette lehetővé a kutatói életmű kerek lezárását, írásai azonban nemcsak a megjelenésük időszakában, de továbbra is inspirációul szolgálnak mind azok számára, akik ezen a területen folytatnak kutatásokat, oktatják a fiatalabb nemzedékeket.